

15a.2 BILAGA 6 – EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR STUDIEFRÄMJANDET

Identifierade behov utifrån Studieförbundets ekonomiska läge och framtidsutsikter

1. Inledning

I samband med 2019 års uppföljning av Studieförbundets verksamhet under 2018 bedömde Folkbildningsrådet att det fanns allvarliga brister i Studieförbundets verksamhet. Beslut fattades om krav på omfattande genomlysning av verksamheten för att upptäcka och korrigera felaktigt inrapporterad verksamhet. Efter Studieförbundets redovisning av sin genomlysning har Folkbildningsrådet återkommit med beslut om att dels godkänna rapporten men därutöver begär rådet in en redogörelse av Studieförbundet för hur förbundet avser stärka sin förmåga att säkerställa att statsbidraget används korrekt i hela organisationen.

Förbundschefen har fått i uppdrag av förbundsstyrelsen att återkomma i en redogörelse med identifierade behov. Denna PM avser återge de ekonomiska förutsättningarna för Studieförbundet. En utgångspunkt för uppdraget är att säkra att Studieförbundet fortsatt får statsbidrag.

2. Bakgrund

I en snabb föränderlig värld ställs det högre och högre krav på att även snabbt kunna anpassa verksamheten efter nya förutsättningar. Omställningen till ett miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart samhälle har hamnat i starkt fokus. Covid-19-pandemin har därtill ställt extra höga krav på snabb omställning. Sammantaget leder det till stora konsekvenser för samhället och påverkar kraftfullt ekonomin. Att hushålla med ekonomiska resurser och rikta dessa så att de kommer till bäst användning har medfört ökade krav på kontroll och uppföljning.

3. Analys

Studieförbundets verksamheter är till allra största delen skattefinansierade. För år 2019 tog de tio studieförbunden emot drygt 1,9 miljarder kronor i statsbidrag. Även från kommuner och regioner kommer stora bidrag. Enligt Folkbildningsrådets rapport *Kommuner och landstingens/regionernas bidrag till studieförbunden 2015–2017* gavs för år 2016 anslag om 324 miljoner kronor.

Då verksamheten framför allt bedrivs av statliga och kommunala bidrag är det ytterst viktigt att följa utvecklingen och påverkansfaktorer avseende bidragsgivarna.

Varje studieförbund har en unik profil, med olika folkrörelser och andra organisationer bakom sig. Studieförbundet måste visa på en tydlig färdriktning framåt och visa på sitt unikum annars är det stor fara att ekonomiska resurser kommer riktas åt annat håll.

3.1 Omvärld

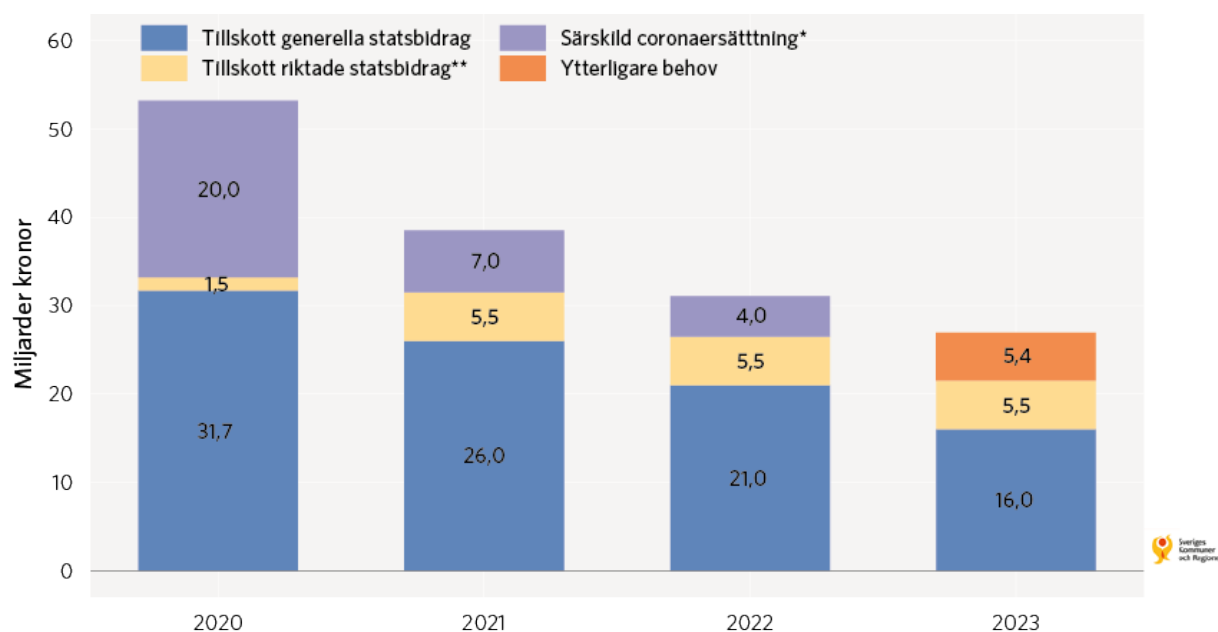
Idag är vår värld mer globalt sammanlänkad och digitalt uppkopplad, både beroenden och konkurrens ökar och medför väsentliga konsekvenser för samhället. En effekt är att förändringstakten och komplexiteten drivs upp. Flöden av varor, kapital, människor, information, tankar och idéer har stadigt ökat. Detta gör att ekonomin binds samman och Sveriges ekonomiska förutsättningar påverkas av vad som sker i vår omvärld.

År 2020 är exceptionellt ur många perspektiv. Coronapandemin gav under våren en extremt snabb nedgång i produktion och sysselsättning, såväl i Sverige som i omvärlden. Verksamheten i bland annat kommuner och regioner fick ställa om i rekordfart. Ekonomin har vänt tydligt uppåt sedan dess, men i vilken takt som återhämtningen kommer att fortgå är fortfarande högst osäkert.

De statliga tillskotten har givit goda ekonomiska förutsättningar för kommunsektorn att med ekonomin tryggad hantera pandemin. Samtidigt kommer den demografiska utvecklingen att ge stora utmaningar och långsiktiga effekter på ekonomi och bemanning framöver. Det blir en stor utmaning att både effektivisera verksamheten och komma i kapp med sådant som inte kunnat göras till följd av pandemin. Det starka ekonomiska resultatet år 2020 riskerar att skapa förväntningar som regioner och kommuner inte har möjlighet att uppfylla på längre sikt.

År 2020 var statsbidragshöjningen den största som kommuner och regioner har fått. Nivån på bidragen minskar kommande år. År 2023 krävs ytterligare åtgärder motsvarande 5,4 miljarder kronor om kostnaderna tillåts öka i takt med befolkningen.

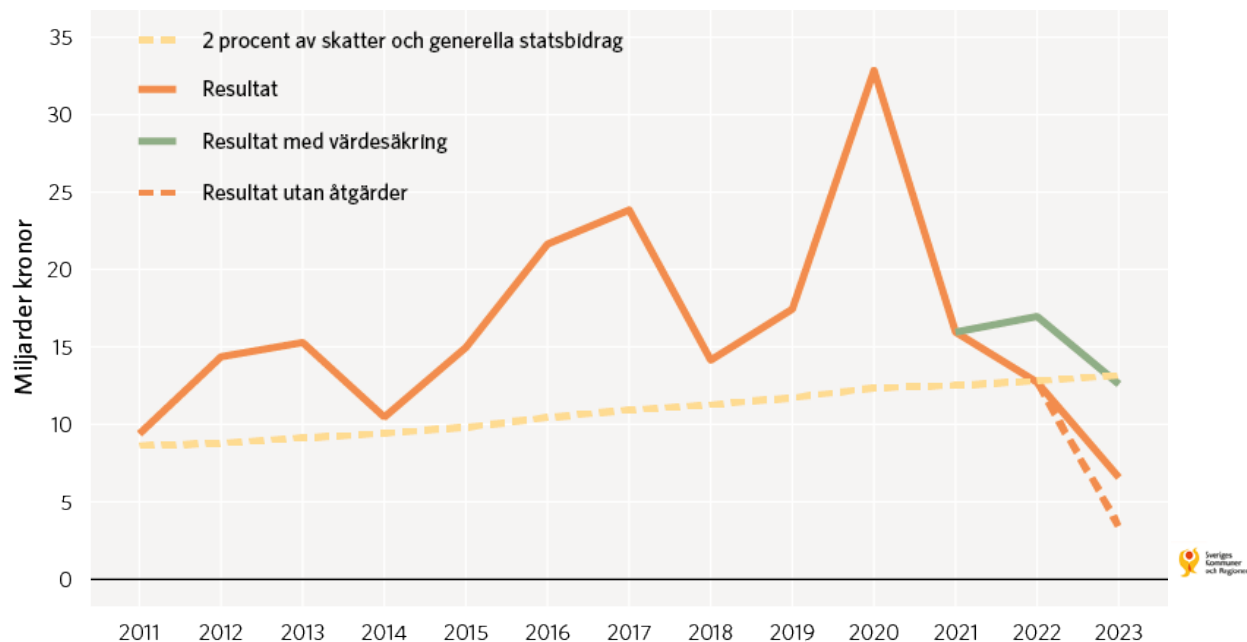
Diagram 1. Utveckling av statsbidrag och demografi för kommuner och regioner
Ökning i miljarder kronor jämfört med år 2019

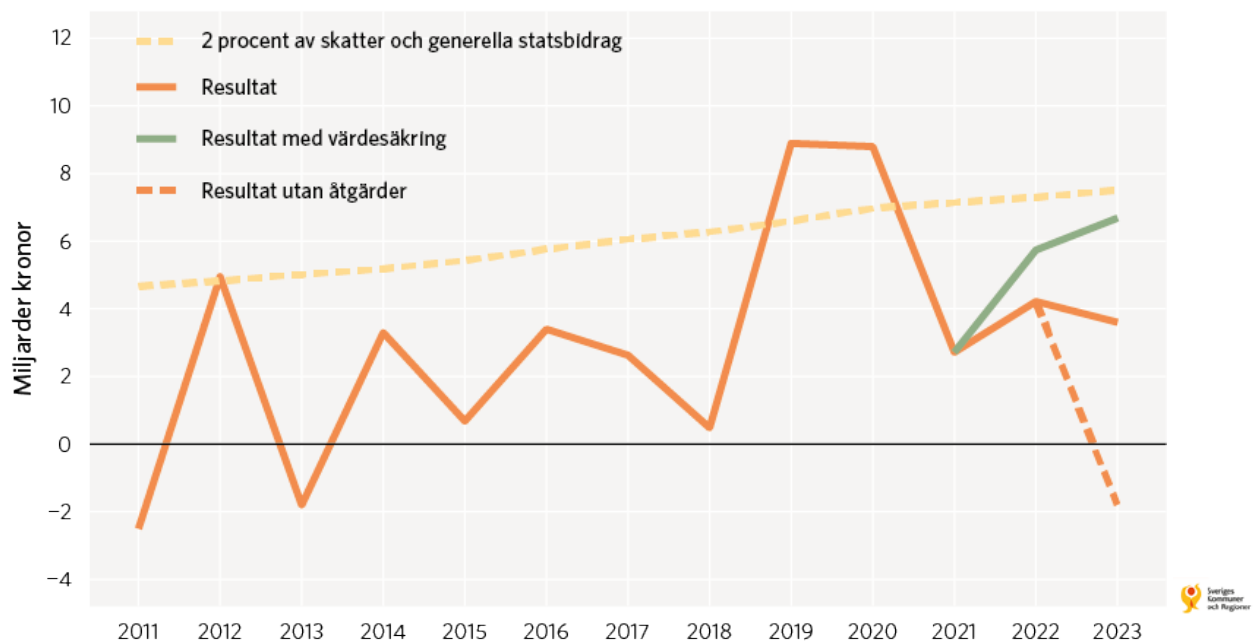
År 2019 hade den offentliga sektorn ett finansiellt sparandeöverskott på 0,4 procent av BNP. För 2020 bedömdes en kraftig försvagning, beroende på den djupa lågkonjunkturen och på de krispaket som regeringen lade under året. Underskott beräknades uppgå till 4,0 procent av BNP. Huvudförklaringen låg i kraftigt ökade offentliga utgifter till följd av de extraordinära åtgärder som vidtagits av regering och riksdag. I relation till BNP ökar utgifterna med nästan 5 procentenheter det året. De offentliga inkomsterna ökar samtidigt något, som andel av BNP (som i år minskar kraftigt); inkomsterna i kronor räknat blir dock klart lägre år 2020 än 2019. Nästa år beräknas förslagen i Budgetpropositionen ge en försvagning av de offentliga finanserna med 2 procent av BNP. Samtidigt antas en återhämtning i konjunkturen och underskottet för den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas minska, till drygt 3 procent av BNP. Även nästa år, 2022, befinner sig ekonomin i en återhämtningsfas med högre tillväxt än historiskt, vilket ytterligare minskar underskottet i sparandet. För 2023 faller ungefär hälften av de stimulansåtgärder som regeringen annonserat i Budgetpropositionen för 2021 bort, vilket reducerar underskottet. Slutåren visar en kalkyl på ett sparandeunderskott på 1 procent av BNP.

Kommuner och regioner kommer fortsatt utmanas av den demografiutveckling som innebär att befolkningen i arbetsföra åldrar växer betydligt långsammare än åldersgruppen äldre. Ett lägre skatteunderlag möter ett ökat behov och kostnadstryck inom välfärdsutvecklingen.

Diagram 2. Kommunernas resultat samt vad 2 procent av skatter och bidrag motsvarar Miljarder kronor

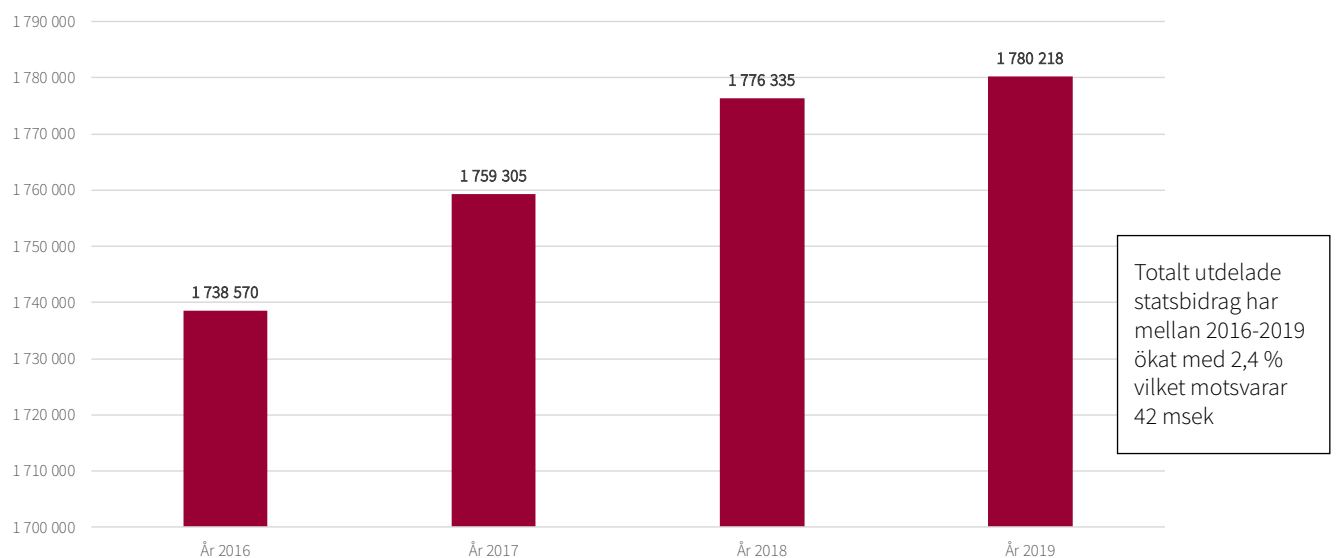
**Diagram 3. Regionernas resultat samt 2 procent av skatter och bidrag
Miljarder kronor**

3.2 Studieförbunden

Det totala folkbildningsanslaget var i stort sett oförändrat 2019 jämfört med 2018, ett år då anslaget ökade med 13,55 procent. Några bidrag till folkbildning minskade eller togs bort 2019, som var ett speciellt år vad gäller statens budget. Studieförbundens anslag minskade 2019 med ca 3 procent efter en ökning om ca 6 procent jämfört med 2018.

Diagram 4. Totalt utdelade statsbidrag till samtliga studieförbund* (tsek)

*Källa: Årsredovisning Folkbildningsrådet 2016-2019

Ökat kostnadstryck inom offentlig verksamhet medför ökade krav på effektiviseringar, besparingskrav och en stram återhållsamhet i budgetramar. Det innebär tuffare prioriteringar och krav på att snabba, som ibland kan upplevas som kortsiktiga, effekter uppnås. Situationen har för studieförbunden bland annat medfört att anslag dragits ner och i vissa fall helt uteblivit. Det kan konstateras att neddragningen för studieförbunden sker utifrån att andra verksamheter behöver prioriteras högre.

I en rapport från studieförbunden i samverkan tecknas även en bild av att studieförbunden är allt mer frånvarande och osynliga i kommunerna. En del av förändringen kan ha att göra med studieförbundens förändrade verksamhet, en annan med människors förändrade fritidsvanor. Från kommunens horisont blir slutsatsen att utvecklingen inte bidrar till att göra studieförbunden mer synliga i kommunen.

I Folkbildningsrådets rapport från 2018 anges att anslagen har minskat från 644 miljoner kronor år 1992 till 324 miljoner kronor år 2016. Om hänsyn tas till inflation motsvarar detta en minskning med 63 procent.

Studieförbunden i samverkan ger i sin rapport några funderingar kring trenden om minskade kommunala anslag. Bland annat verkar det vara kritiskt läge för studieförbunden i de kommuner där kultur- och fritidsförvaltningar tvingas till besparingar. Det verkar vara av vikt att synliggöra studieförbunden i kommunen. Avslutningsvis framhålls att studieförbunden behöver hitta ett sätt att koordinera och strategiskt synkronisera sina insatser. Genom att upprätthålla studieförbundens närvaro och synlighet i kommunerna kan de tillsammans stärka förutsättningarna för ökade generella kommunanslag, eller åtminstone förhindra en fortsatt minskning av anslagen.

3.3 Studiefremjandet

Studiefremjandet står inför stora utmaningar, såväl interna som externa. En omställning som kräver att på ett balanserat sätt gasa och samtidigt bromsa. Det gäller att våga ta svåra beslut för att genomföra besparingar som i sin tur behöver riktas åt framtidssatsningar så att den önskade förflyttningen kan bli verklighet.

Tidigare har funnits en "tyst överenskommelse" mellan stat och kommun om en samfinansiering av folkbildningen. Denna har urholkats då allt fler kommuner kraftigt skär ner på bidragen eller slopar dem helt.

För Studiefremjandet har statsbidragen minskat de senaste åren, samtidigt som anslagen till studieförbunden totalt sett har ökat. En följd kanske framför allt av minskade antal studietimmar.

Diagram 5. Verksamhet i studiecirklar i Studieförbundet år 2011–2020, mätt i antal studietimmar

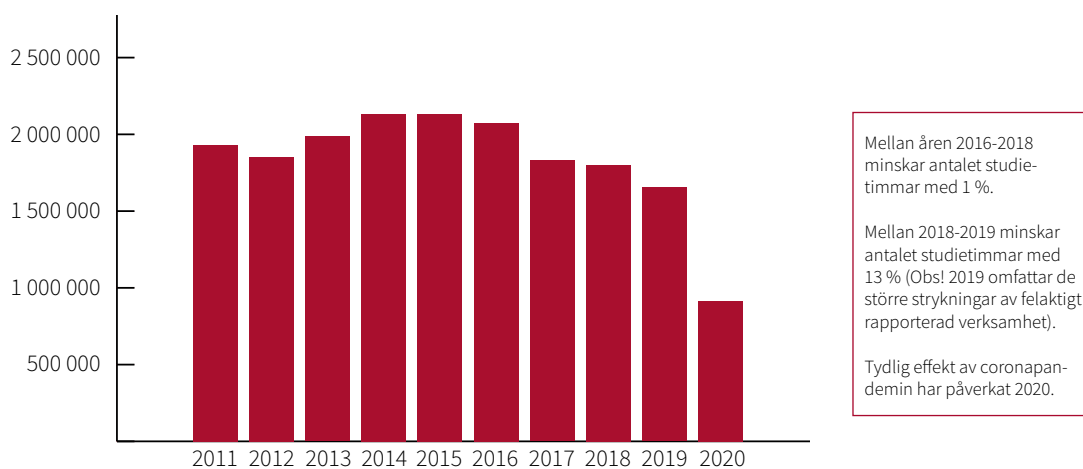
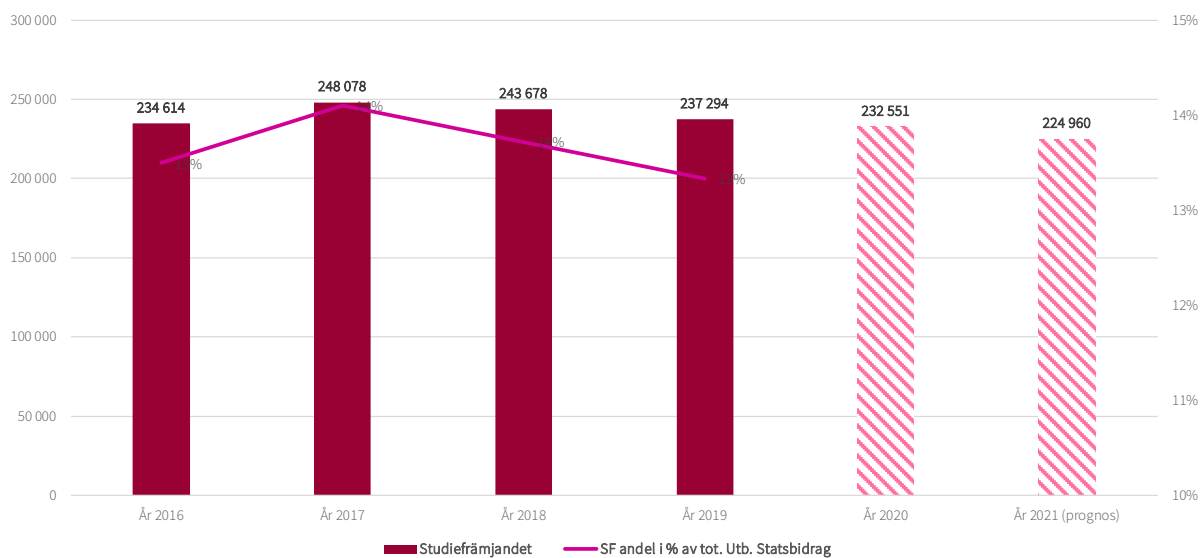

Diagram 6. Studieförbundets totala statsbidrag samt andel av totalt utbetalt statsbidrag* samt prognos

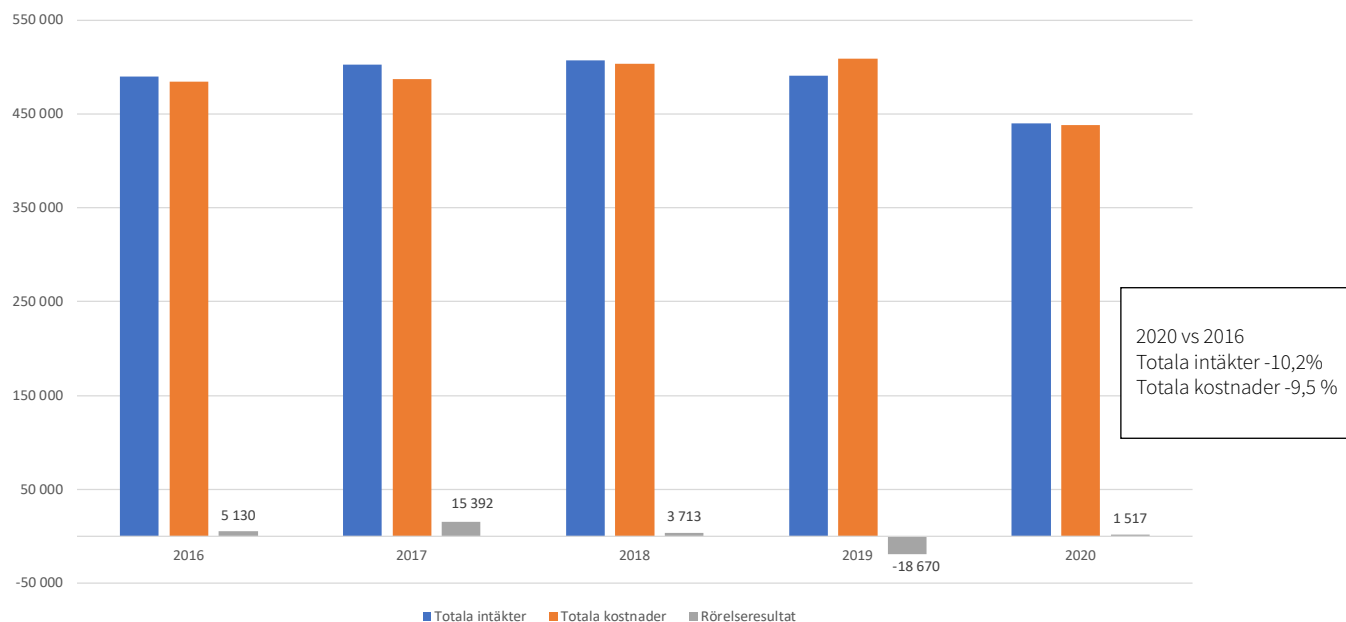
*Källa: Årsredovisning Folkbildningsrådet 2016-2019

Diagram 7. Antal studietimmar per avdelning

Samtidigt som intäkterna minskar har Studieförbundet ökat sina kostnader. En utveckling som är långt ifrån hållbar. Studieförbundet måste börja att noggrant följa sin verksamhet även ur ett ekonomiskt perspektiv. Det är alltid viktigt men extra viktigt i nuvarande situation för att kunna bedöma var insatser ger mest nytta.

Diagram 8. Totala intäkter, kostnader och resultat Studieförbundet 2016-2020 (tkr)*

*Rörelseresultat (resultat före avskrivningar, finansiella poster och bokslutsdispositioner)

Ett annat dilemma som möter studieförbunden generellt och så även Studieförbundet är att delar av de minskade generella bidragen ersätts med riktade medel och/eller projektbidrag av olika typer. Det kan vara svårt och begränsande att möjliggöra användningen, det kan även medföra att snabba och kanske inte i längden hållbara omställningar behövs göras i övrig verksamhet.

Projektbidrag eller annan typ av finansiering kan ses som en breddning. I detta avseende är Studiefremjandet efter.

En bild över Studiefremjandets resultatutveckling fördelat per avdelning visar tydligt på en ekonomiskt fallande utveckling som minskar eget kapital. Där skillnaden är stor och går från den avdelning som har lägst, med negativt eget kapital om -1 238 tkr, till den avdelning som har högst om 31 455 tkr. Det framkommer tydligt att avdelningarnas förutsättningar att möta den negativa utvecklingen skiljer sig starkt åt. Det är en kraftig obalans som kan få stora ekonomiska konsekvenser för Studiefremjandet i stort om ingenting görs. Då avdelningarna är egna juridiska personer och Studiefremjandet inte är en så kallad äkta koncern kan inte ekonomiska, koncerninterna, transfereringar ske i bemärkelsen av en ekonomisk effektiv planering.

Diagram 9. Rörelseresultat Studiefremjandet 2016-2020 (tkr)

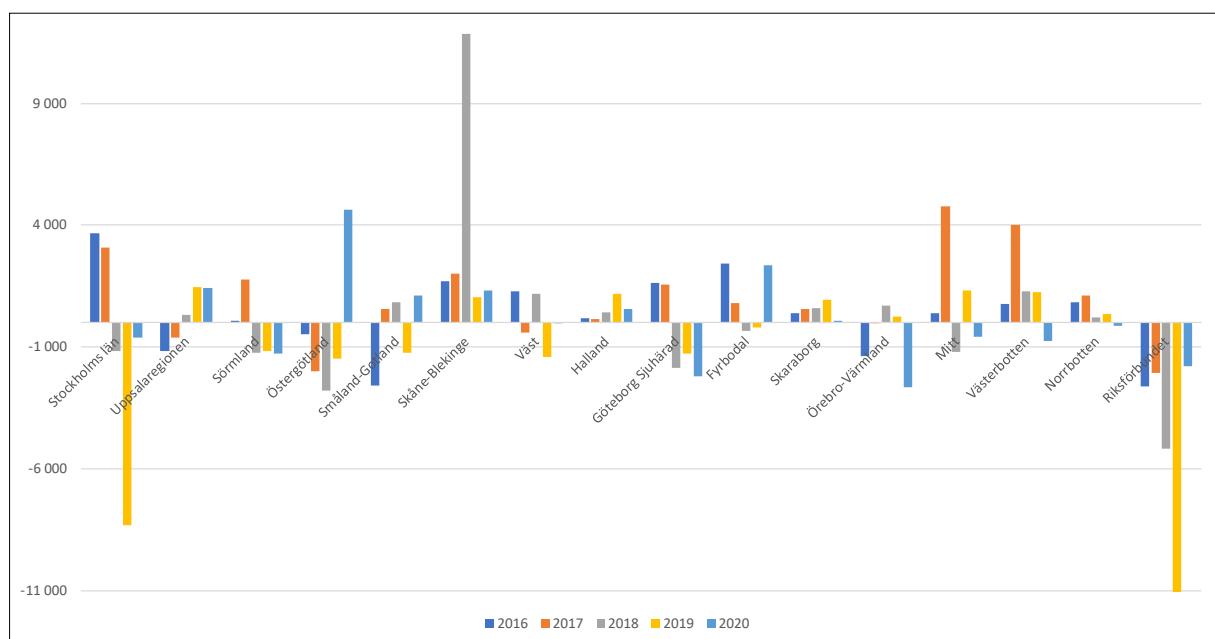
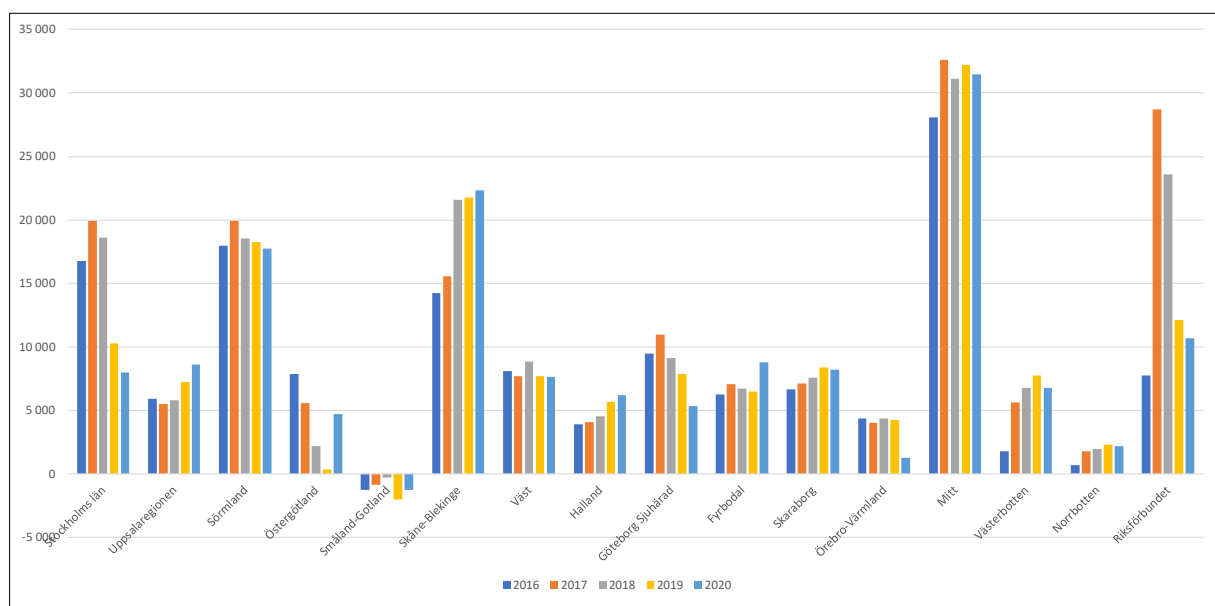
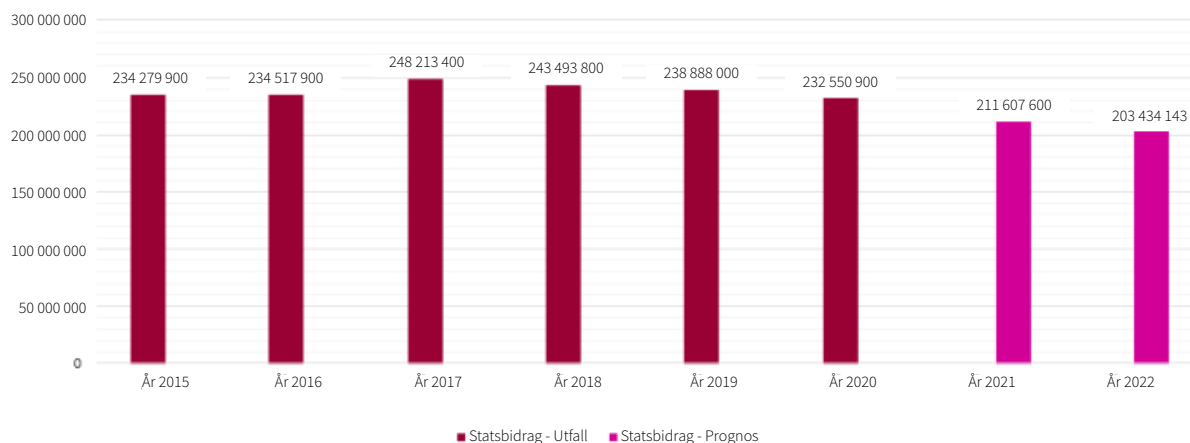

Diagram 10. Eget kapital per avdelning inkl. riksförbundet 2016-2020 (tkr)

Att göra en långtidsprognos över en framtida utveckling av statsbidraget för Studieförbundet är svårt, senaste åren visar en dalande trend. Till detta ska också räknas in att kommunala och regionala bidragen minskar. En utveckling som behöver tas på största allvar och som kräver att flertal fokuserade åtgärder sätts in samtidigt.

Diagram 11. Statsbidrag år 2015-2022

2020-11-17

Att så långt som möjligt strömlinjeforma arbete och processer samt hitta nya vägar för gemensamma samarbetsformer bör ses som en minsta åtgärd som bör fortsätta med allra högsta takt. Det finns många anledningar och syften med att effektivisera i gemensamma åtgärder men framför allt måste det ske utifrån ekonomiska besparingar. Ekonomiska stordriftsfördelar kan uppnås till en viss nivå men utifrån dagens negativa utveckling både avseende intäktsidan såväl som kostnadssidan, kommer dessa åtgärder inte att räcka. Det krävs större åtgärder för att omhänderta Studieförbundets omställning.

4. Sammanfattning

Som en del av analysarbetet som utförts inom Studieförbundets strategiarbete 2131 beskrivs bilden av att organisationer och institutioner grundades och formades i en annan tid än den vi nu lever i. Att de kämpar för att bibehålla relevans när samhället snabbt förändras i fråga om upplevda behov och tekniska möjligheter, och när ett samhällskontrakt befinner sig under omförhandling. I grunden handlar det om att kunna lösa problem som många medborgare lider av eller att utföra sin verksamhet på ett sätt – tillgängligt, snabbt, kostnadseffektivt – som motsvarar förväntningar och ekonomiska ramar.

En växande befolkning med en demografisk utveckling som innebär att färre i arbetsför ålder ska finansiera både yngre men framför allt en ökande äldre befolkning medför stram hushållning av ekonomiska resurser. Offentliga verksamheter står inför stora utmaningar och upplever tilltagande resursbrist.

Effekter av pandemin kommer ha stor ekonomisk betydelse för den offentliga ekonomin. Stora stimulanser har givit tillfälliga lättnader men lågkonjunktur och expansiv finanspolitik ger stora underskott. När pandemin är över kommer andra kostnader att vara ett faktum över lång tid. För kommuner och regioner kommer fortsatt prioriteringar bland kostnadsposter behövas och det kommer att bli viktigare för ideella organisationer att bevisa sitt värde.

Studieförbunden behöver hitta ett sätt att koordinera och strategiskt synkronisera sina insatser. Genom att upprätthålla studieförbundens närvaro och synlighet i kommunerna kan de tillsammans stärka förutsättningarna för ökade generella kommunanslag, eller åtminstone förhindra en fortsatt minskning av anslagen.

För Studieförbundet har statsbidragen minskat de senaste åren, samtidigt som anslagen till studieförbunden totalt sett har ökat. Studieförbundet upplever även likt övriga studieförbund vikande eller helt bortfall av kommunala anslag.

Studieförbundet är i ett skede då det krävs att både gasa och bromsa samtidigt. Det gäller att våga ta svåra beslut för att genomföra besparingar som i sin tur behöver riktas åt framtidssatsningar så att den önskade förflyttningen kan bli verklighet. Att till exempel i form av samarbeten och processutveckling uppnå effektiviseringar kommer krävas men det kommer långt ifrån att räcka för att vända den ekonomiskt negativa utvecklingen. Det kommer att krävas större åtgärder för att bara ekonomiskt omhänderta Studieförbundets omställning.